

בראשית פרק כב: עקידת יצחק

מבוא

פרק כ"ב הוא אחד הפרקים המכוננים בתולדות עם ישראל, 'עקידת יצחק' היא אחת הדוגמאות המשמעותיות ביותר ל"זכות האבות" שמגנה על עם ישראל, ומשמשת כמוטיב מרכזי בתפילות הימים הנוראים - בכלל, ובתפילת ראש השנה - בפרט. מעבר לכך, הפכה "עקידת יצחק" לסמל של עמידה בניסיון ונכונות אין סופית להקרבה כל קידוש ה'.

שאלה מכוונת למידה

- מהי תכלית הניסיון שמנסה ה' את אברהם על פי דעות שונות?
- מה אנו מגלים אודות אברהם מן הדרך בה הוא מבצע את הצו האלהי?
- מדוע ארכה הדרך שלושה ימים?
- מה נתחדש בהבטחה בפרקנו מעבר להבטחות הקודמות עליהן למדו?

מטרת הניסיון

בראשית כב

(א) וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲנִנִי:
 (ב) וַיֹּאמֶר קַח נָא אֶת בְּנֶךְ אֶת יִחִידְךָ אֲשֶׁר אֶהְבֶּתְךָ אֶת יִצְחָק
 וְלֶךְ לְךָ אֶל אֶרֶץ הַמִּרְיָה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל אֶחָד הַהָרִים אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים:

תלמידי 3 יחידות צריכים להכיר דעה אחת, ותלמידי 5 יחידות צריכים להכיר שתי דעות ואף לדעת להשוות ביניהן.

1. "וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם", מה הקושי הרעיוני בדברים הללו?

בראשית כב, א

"וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם"

רמב"ם בראשית כב, א	רמב"ן בראשית כב, א
<p>רמב"ם מורה נבוכים חלק ג, פרק כד (תרגום מיכאל שוורץ) דע שכל ניסיון המופיע בתורה מטרתו ומשמעותו רק שידעו האנשים מה ראוי להם לעשות, או מה הם חייבים להאמין... פרשת אברהם בעקידה... להודיענו את קצה גבול האהבה לאל יתעלה והיראה מפניו, עד איזה גבול הן מגיעות. לכן נצטווה בפרשה זאת, אשר לא ישתוו אליה מסירת ממון ולא מסירת נפש, אלא זה מעל ומעבר לכל מה שאפשר שיארע במציאות, דבר שאין לדמות שטבע האדם יענה לו.</p>	<p>והאלהים נסה את אברהם - ענין הניסיון הוא לדעת, בעבור היות מעשה האדם רשות מוחלטת בידו (בחירה חופשת מוחלטת בידו), אם ירצה יעשה ואם לא ירצה לא יעשה, יקרא "ניסיון" מצד המנוסה, אבל המנסה יתברך יצווה בו להוציא הדבר מן הכח אל הפועל, להיות לו שכר - מעשה טוב, לא שכר - לב טוב בלבד. ודע כי "ה' צדיק יבחן" (תהלים יא ה), כשהוא יודע בצדיק שיעשה רצונו וחפץ להצדיקו יצוה אותו בניסיון, ולא יבחן את הרשעים אשר לא ישמעו. והנה כל הניסיונות שבתורה לטובת המנוסה.</p>

2. עיין בדבריהם של הרמב"ן והרמב"ם, המציגים שתי שיטות שונות למטרת ניסיון העקדה, וענה:

- מה מטרת ניסיון העקדה לפי כל שיטה? (הסבר בלשונך את המשפטים המודגשים).
- מה הדבר השווה בין שתי השיטות? ומה ההבדל העקרוני בין שתי השיטות?

דרך הציווי ותגובת אברהם

מה בין ה"לך לך" הראשון ל"לך לך" האחרון?

<p>בראשית כב, ב-ג ויאמר קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק ולך לך אל ארץ המריה והעלהו שם לעלה על אחד ההרים אשר אמר אליך: ...</p> <p>וילך אל המקום אשר אמר לו האלהים...</p>	<p>בראשית יב, א-ה ויאמר ה' אל אברהם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך: ואעשה לגוי גדול ואברכה ואגדלה שמך והיה ברכה: ואברכה מברכך ומקללך אאר ונברכו בך כל משפחות האדמה: וילך אברהם... ארצה כנען...</p>
<p>אברהם נדרש לוותר על</p>	<p>אברהם נדרש לוותר על</p>

3. עיין בשני ניסיונות ה"לך לך" שהוטלו על אברהם. והשווה ביניהם:
 - א. מצא שלוש נקודות דומות (בתוכן ו/או ובצורה) לשני התיאורים. סמן אותן בצבעי מרקר שונים בטבלה, והסבר אותן בלשונך.
 - ב. דווקא בגלל הדמיון הרב בין שתי הפרשיות כדאי לבדוק היטב ולחפש את ההבדלים בין שתי הפרשיות. מצא הבדל משמעותי בין שני הניסיונות.
 - ג. השלם בטבלה, על מה אברהם נדרש לוותר בכל אחד משני הניסיונות הללו?
 - ד. איזה ניסיון קשה יותר? נמק.

הציווי

<p>בראשית כב, ב ויאמר קח נא את בנך... והעלהו שם לעלה... רש"י קח נא - אין "נא" אלא לשון בקשה, אמר לו: 'בבקשה ממך עמוד לי בזה הניסיון, שלא יאמרו הראשונות לא היה בהן ממשי'.</p>

4. לפי רש"י, מדוע הציווי של ה' לאברהם להקריב את בנו כתוב בלשון בקשה?

בראשית כב, ב

וַיֹּאמֶר קַח נָא אֶת בְּנֶדְךָ אֶת יִחִידְךָ אֲשֶׁר אֶהְבֶּתְךָ אֶת יִצְחָק
וְלֶךְ לְךָ אֶל אֶרֶץ הַמִּרְיָה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל אֶחָד הַהָרִים אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים:

רש"י

את בנדך - אמר לו: שני בנים יש לי,
אמר לו: "את יחידך", אמר לו: זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו,
אמר לו: "אשר אהבת", אמר לו: שניהם אני אוהב,
אמר לו: את יצחק.

ולמה לא גילה לו מתחלה?
שלא לערבבו פתאום, ותזוח דעתו עליו ותטרף,
וכדי לחבב עליו את המצוה,
וליתן לו שכר על כל דבור ודבור.

5. עיין בפסוק ב ובדברי רש"י, וענה:

- א. מה הקושי הסגנוני בלשון הפסוק שרש"י **בראשית דבריו** מבסס את פירושו? וכיצד הוא מיישב את הקושי?
- ב. הסבר את שאלת רש"י: "ולמה לא גילה לו מתחלה?"
- ג. הסבר, מה הן **שלושת הפתרונות** השונים שמציע רש"י לשאלה שהוא העלה?

הביצוע

בראשית כב

- (ג) וַיִּשְׁכַּם אַבְרָהָם בַּבֶּקֶר וַיַּחְבֹּשׁ אֶת חֲמורוֹ וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי נַעֲרָיו אֹתוֹ וְאֶת יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּבְקַע עֶצִי עֹלָה וַיִּקֶם וַיֵּלֶךְ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹהִים:
- (ד) בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו וַיִּרְא אֶת הַמָּקוֹם מְרֻחָק:
- (ה) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל נַעֲרָיו שָׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמור וְאֲנִי וְהַנַּעַר נִלְכָּה עַד כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנִשְׁוָה אֲלֵיכֶם:
- (ו) וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת עֶצִי הָעֹלָה וַיִּשָּׂם עַל יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת הָאֵשׁ וְאֶת הַמֵּאֲקֶלֶת וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו:
- (ז) וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הֲנִי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאַיִה הַשָּׂה לְעֹלָה:
- (ח) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹהִים יִרְאָה לוֹ הַשָּׂה לְעֹלָה בְנִי וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו:

בראשית כב, ג

וַיִּשְׁכַּם אַבְרָהָם בַּבֶּקֶר וַיַּחְבֹּשׁ אֶת חֲמורוֹ וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי נַעֲרָיו אֹתוֹ וְאֶת יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּבְקַע עֶצִי עֹלָה וַיִּקֶם וַיֵּלֶךְ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹהִים:

6. מה ניתן ללמוד מריבוי הפעלים בפסוק אחד בפסוק ג'?

רש"י בראשית כב, ג

וישכם - נזדרז למצוה.
ויחבש - הוא בעצמו ולא צוה לאחד מעבדיו, שיהאבה מקלקלת השורה'.

- 7. א. כתוב בלשונך, מנין לומד רש"י על רצונו העז של אברהם לקיים את ציווי ה'! פרט שני לימודים.
- ב. הסבר את הביטוי שמופיע ברש"י, 'האהבה מקלקלת השורה', וכיצד הוא קשור לענייננו?

"ביום השלישי..."

בראשית כב

(ג) ...ויקם וילך אל המקום אשר אמר לו האלהים:

(ד) **ביום השלישי** וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחק:

רמב"ם מורה נבוכים חלק ג, פרק כד (תרגום מיכאל שוורץ)

...ומיהר לשחוט אותו כעבור כמה ימים. כי לו עשה זאת מייד בשעת מתן הצו, היה זה מעשה של תדהמה ובלבול בלי מיצוי ההתבוננות. ואילו כאשר עשה זאת כעבור כמה ימים אחרי מתן הצו אליו היה זה מעשה מתוך מחשבה ושיקול-דעת אמיתי והתבוננות במה שמתחייב ממצוותו יתעלה לאמיתה ומאהבתו ויראתו, ולא ראוי לטעון למצב אחר ולא להשפעת שום היפעלות.

8. לפי הרמב"ם, מדוע הקב"ה רצה שאברהם ילך שלושה ימים עד למקום העקדה?

"וילכו שניהם יחדו"

בפסוקים ה-ח מופיע פעמיים הביטוי **"וילכו שניהם יחדו"**. בין שתי ההופעות של ביטוי זה מתנהל דו-שיח בין אברהם לבנו יצחק.

בראשית כב

(ה) ויאמר אברהם אל יעקב שבו לכם פה עם החמור ואני והנער נלכה עד כה ונשתחוו ונשובה אליכם:

(ו) ויסקח אברהם את עצי העלה וישם על יצחק בנו ויסקח בגדו את האש ואת המאכלת וילכו שניהם יחדו:

(ז) ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי ויאמר בני ויאמר הנה האש והעצים ואיפה הששה לעלה:

(ח) ויאמר אברהם אלהים יראה לו הששה לעלה בני וילכו שניהם יחדו:

רש"י בראשית כב, ו

וילכו שניהם יחדו - אברהם שהיה יודע שהולך לשחוט את בנו היה הולך ברצון ושמחה כיצחק שלא היה מרגיש בדבר.

רש"י בראשית כב, ח

יראה לו הששה - כלומר יראה ויבחר לו הששה, ואם אין ששה, לעולה בני. ואף על פי שהבין יצחק שהוא הולך לישחט, וילכו שניהם יחדו בלב שוה.

9. עיין בדברי רש"י, וענה:

א. (1) לפי פירוש רש"י על פסוק ח', פסק את המשפט הבא: **"ויאמר אברהם אלהים יראה לו הששה לעלה בני"**,

והסבר מה המשמעות של דברי אברהם לפי הפיסוק הזה.

(2) מה השינוי המשמעותי שחל בתודעתו של יצחק בין הפעם הראשונה שנאמר **"וילכו שניהם יחדו"** (ו) לבין

הפעם השנייה שנאמר **"וילכו שניהם יחדו"** (ח)?

ב. הביטוי **"וילכו שניהם יחדו"** מופיע בשני שלבים של הסיפור גם בפסוק ו' וגם בפסוק ח'.

(1) לפי רש"י, מה המשותף ביניהם?

(2) לפי רש"י, מה ההבדל ביניהם?

העקידה והבטחת ה' בעקבותיה

העקידה

בראשית כב

- (ט) וַיֵּבְאוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לּוֹ הָאֱלֹהִים
 וַיִּבְנוּ שָׁם אֲבְרָהָם אֶת הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹף אֶת הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּשֶׂם אֹתוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לְעֹצִים :
 (י) וַיִּשְׁלַח אֲבְרָהָם אֶת יְדֹ וַיִּקַּח אֶת הַמַּאֲכָלֹת לְשֹׁחֵט אֶת בְּנוֹ :
 (יא) וַיִּקְרָא אֱלֹו מְלֶאֱךָ ה' מִן הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אֲבְרָהָם וַיֹּאמֶר הַגִּנִּי :
 (יב) וַיֹּאמֶר אֵל תִּשְׁלַח יְדָךְ אֶל הַנַּעַר וְאֵל תַּעֲשֵׂ לּוֹ מְאוּמָּה
 כִּי עֲתָה יָדַעְתִּי כִּי יִרְאֵ אֱלֹהִים אֶתָּה וְלֹא חֲשַׁכְתָּ אֶת בְּנֶךָ אֶת יַחֲדָךְ מִמֶּנִּי :
 (יג) וַיִּשָּׂא אֲבְרָהָם אֶת עֵינָיו וַיִּרְאֵ וְהִנֵּה אֵיל אַחֵר נֹאֲחֵז בְּסָבִף בְּקִרְנָיו
 וַיִּלָּךְ אֲבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת הָאֵיל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה תַחַת בְּנוֹ :
 (יד) וַיִּקְרָא אֲבְרָהָם שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא ה' יִרְאָה אֲשֶׁר יֹאמֶר הַיּוֹם בְּהַר ה' יִרְאָה :

בראית כב, יב

"...כִּי עֲתָה יָדַעְתִּי כִּי יִרְאֵ אֱלֹהִים אֶתָּה וְלֹא חֲשַׁכְתָּ אֶת בְּנֶךָ אֶת יַחֲדָךְ מִמֶּנִּי"

רמב"ן בראשית כב, יב	רמב"ם מורה נבוכים חלק ג, פרק כד (תרגום מיכאל שוורץ)
כי עתה ידעתי - מתחילה היתה יראתו בכת, לא יצא לפועל במעשה הגדול הזה, ועתה נודעה במעשה, והיה זכותו שלם, ותהי משכורתו שלימה מעם ה' אלהי ישראל.	לכן אמר לו המלאך: "כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה", כלומר: במעשה הזה אשר בגללו יאמר עליך "ירא אלהים" - ידעו כל בני האדם מה הוא קצה גבול יראת ה'.

תלמידי 3 יחידות צריכים להכיר דעה אחת, ותלמידי 5 יחידות צריכים להכיר שתי דעות.

10. "כִּי עֲתָה יָדַעְתִּי כִּי יִרְאֵ אֱלֹהִים אֶתָּה".

א. מה הקושי הרעיוני בדברים הללו?

ב. לפי הרמב"ן והרמב"ם, מה נודע כתוצאה מן העמידה בניסיון? ולמי זה נודע?

ג. כיצד דברי הרמב"ן והרמב"ם עונים על הקושי הרעיוני שהעלינו בסעיף א?

ד. שים לב פירושיהם של הרמב"ן והרמב"ם לפסוק יב: "כִּי עֲתָה יָדַעְתִּי כִּי יִרְאֵ אֱלֹהִים אֶתָּה" תואמת את

פירושיהם על לפסוק א: "וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אֲבְרָהָם" (ראה שאלה 1), הסבר כיצד?

השבועה והברכה

בראשית כב

- (טו) וַיִּקְרָא מְלֶאֱךָ ה' אֶל אֲבְרָהָם שְׁנִית מִן הַשָּׁמַיִם :
 (טז) וַיֹּאמֶר בִּי נִשְׁפַּעְתִּי נְאֻם ה' כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חֲשַׁכְתָּ אֶת בְּנֶךָ אֶת יַחֲדָךְ :
 (יז) כִּי בָרַךְ אֲבְרָהָם וְהִרְבָּה אַרְבָּה אֶת זְרַעָךְ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכָחוּל אֲשֶׁר עַל שָׁפַת הַיָּם וַיִּרְשׁ זְרַעָךְ אֶת שַׁעַר אֲנָבִיו :
 (יח) וְהִתְבָּרְכוּ בְּזְרַעָךְ כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ עֲקֹב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקֹלִי :
 (יט) וַיֵּשֶׁב אֲבְרָהָם אֶל נַעֲרָיו וַיִּקְמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו אֶל בְּאֵר שָׁבַע וַיֵּשֶׁב אֲבְרָהָם בְּבְאֵר שָׁבַע : פ

הרמב"ן שלחן מציין שההבטחה שקיבל אברהם בפרקינו היא איננה הראשונה, אלא הבטחות מעין אלו נאמרו לו כמה פעמים בעבר, אלא שהפעם, ההבטחה בפרקינו שונה מההבטחות קודמות בזכות המעשה הגדול שהוא עשה - עקידת יצחק. זכות זה הביאה לכך שהפעם אברהם זכה לתוספת ברכה. נעייך בדבריו:

○ רמב"ן בראשית כב, טז

יען אשר עשית את הדבר הזה - גם מתחילה (לעיל יג טז, טו ה) הבטיחו כי ירבה את זרעו ככוכבי השמים וכעפר הארץ, אבל עתה הוסיף לו יען אשר עשית המעשה הגדול הזה, שנשבע בשמו הגדול, ושיירש זרעו את שער אויביו, והנה הובטח שלא יגרום שום חטא שיכלה זרעו, או שיפול ביד אויביו ולא יקום. והנה זו הבטחה שלימה בגאולה העתידה לנו.

11. אלו שלושה דברים התווספו בהבטחה הכתובה בפרקינו על ההבטחות הקדומות שקיבל אברהם?

☒ מה עבר על אברהם בשלושת הימים?

בראשית כב

(ג) וַיִּשְׁכַּם אַבְרָהָם בַּבֶּקֶר וַיַּחְבֵּשׁ אֶת חֲמורוֹ וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי נַעֲרָיו אֹתוֹ וְאֶת יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּבְקַע עֲצֵי עֵלֶּה וַיִּקֶם וַיֵּלֶךְ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹהִים :
(ד) בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו וַיַּרְא אֶת הַמָּקוֹם מְרֻחָק :

פסוקים אלו מתארים מה אברהם עשה במשך שלושה ימים, אולם התורה לא מתארת לנו מה היו מחשבותיו, ומה היו הרגשותיו של אברהם בפרק זמן זה. ננסה להציע פתרון לשאלות אילו. אך תחילה נעסוק בשאלה שבהמשך נראה שהיא קשורה לעניין, והיא: בן כמה היה יצחק בזמן העקדה?

בן כמה היה יצחק בזמן העקדה?

☒ סדר עולם רבה פרק א (וכך גם סובר רש"י)

אבינו יצחק היה כשנעקד על המזבח בן שלושים ושבע שנה.

☒ אבן עזרא בראשית פרק כב

ורז"ל אמרו שהיה יצחק כאשר נעקד בן שלשים ושבע שנים. ואם דברי קבלה נקבל, ומדרך סברא אין זה נכון. שהיה ראוי שתהיה צדקת יצחק גלויה, ויהיה שכרו כפול משכר אביו שמסר עצמו ברצונו לשחיטה, ואין בכתוב מאומה על יצחק.

ואחרים אמרו שהיה בן חמש שנים, גם זה לא יתכן, בעבור שנשא עצי העולה. והקרוב אל הדעת שהיה קרוב לייג שנים, והכריחו אביו ועקדו שלא ברצונו. והעד (והראיה) שאביו הסתיר הסוד ממנו, ואמר "אלהים יראה לו השה", כי אילו אמר לו: אתה העולה, יתכן שיברח.

12. עיין בדברי המדרש והאבי"ע, וענה:

- א. בן כמה היה יצחק בזמן העקדה? ומה המשמעות העיקרית לשאלה, בן כמה היה יצחק?
- ב. מה הן שתי הראיות של האבי"ע לשיטתו?
- ג. הסבר את דברי האבי"ע "ואם דברי קבלה נקבל, ומדרך סברא אין זה נכון".
- ד. שאלה מאתגרת: הבא עוד ראיות מן הכתוב לשיטת האבי"ע?

☒ מילת המפתח "הנני"

המילה "הנני" היא מילת מפתח בסיפור העקדה, והיא מופיעה בשלוש מקומות מרכזיים בסיפור: בהתחלה, באמצע ובסוף.

פסוקים א-ב	פסוקים ז-ח	פסוקים י-ב
וַיְהִי אִמֹר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נָסָה אֶת אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֱלֹוֹ: אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר: הַנְּנִי.	... וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר: אָבִי וַיֹּאמֶר: הַנְּנִי בְנִי וַיֹּאמֶר: הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֲצִים וְאַיִה הַשֶּׁה לְעֹלָה. וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם: אֱלֹהִים יִרְאֶה לּוֹ הַשֶּׁה לְעֹלָה בְנִי וַיִּלְכְּוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו...	...וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת יְדֹו וַיִּקַּח אֶת הַמַּאֲכָלֹת לְשַׁחַט אֶת בְּנֹו. וַיִּקְרָא אֱלֹו מְלֶאֶךְ ה' מִן הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר: אַבְרָהָם אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר: הַנְּנִי וַיֹּאמֶר: אֵל תִּשְׁלַח יְדֶךָ אֶל הַנְּעַר וְאַל תַּעַשׂ לּוֹ מְאוּמָה כִּי עֵתָה יְדַעְתִּי כִּי יִרְאֶה אֱלֹהִים אֶתָה וְלֹא חֲשַׁכְתָּ אֶת בְּנֶךָ אֶת יַחֲדָךְ מִמֶּנִּי.

הפירוש של המילה "הנני" היא לא רק 'אני נוכח', אלא גם 'אני מוכן ומזומן לעשות את רצונך, ואת כל אשר תורה עלי לעשות', ובלשון אור החיים הקדוש "הנני - פירוש, הריני מוכן לכל אשר תאמר אלי". נתמקד תחילה בשני ה"הנני" הראשונים.

13. לאור שיטת האב"ע שיצחק - היה ילד קטן בזמן העקדה, ולאור דברי אורח חיים הקדוש, שהמילה "הנני"

פירושה - מוכן ומזומן לעשות כרצונך, ענה על השאלות הבאות:

א. מה הסתירה העולה משתי ההופעות הראשונות של המילה "הנני"?

ב. מה ניתן ללמוד מהסתירה הזו, על מה שעובר על אברהם בשלושת הימים שבהם הוא הולך לעקוד את בנו?

☒ מה עבר על אברהם בשלושת הימים?

ראינו שהכתוב ע"י המילה "הנני" רומז מה עבר על אברהם בשלושת הימים שבהם הוא הלך להקריב את בנו. אך בעוד שהכתוב רק רומז, המדרש כדרכו ממלא את החלל החסר, מרחיב ומצייר מה קרה בשלושת הימים הללו.

☒ מדרש תנחומא (ורשא) פרשת וירא סימן כב

קדמו השטן בדרך ונדמה לו כדמות זקן.

אמר לו: לאן אתה הולך?

אמר לו: להתפלל.

אמר לו: ומי שהולך להתפלל למה אש ומאכלת בידו ועצים על כתפו?

אמר לו: שמה נשהא יום או יומים ונשחט ונאפה ונאכל.

אמר לו: זקן, לא שם הייתי כשאמר לך הקדוש ברוך הוא קח את בנך. וזקן כמותך ילך ויאבד בן שנתן לו למאה שנה,

לא שמעת המשל, מה שהיה בידו אבדו, ומבקש מאחריים. ואם תאמר: יהיה לך בן אחר. תשמע מן המשטין ותאבד

נשמה שתחייב עליה בדין!?

אמר לו: לא משטין היה, אלא הקדוש ברוך הוא יתברך היה. לא אשמע ממך!

... ביום השלישי -

וכי מאחר שהדרך קרובה למה נתעכב שלשת ימים כיון שראה שלא קבלו ממנו הלך השטן ונעשה לפנייהם נהר גדול,

מיד ירד אברהם לתוך המים והגיעו עד ברכיו.

אמר לנערי: בואו אחרי.

ירדו אחריו.

כיון שהגיע עד חצי הנהר הגיע המים עד צוארו.
 באותה שעה תלה אברהם עיניו לשמים, אמר לפניו: רבש"ע, בחרתני הודרתני ונגלית לי, ואמרת לי אני יחיד ואתה יחיד, על ידך יודע שמי בעולמי והעלה יצחק בנד לפני לעולה ולא עכבתי והריני עוסק בצוויך, ועכשיו באו מים עד נפש, אם אני או יצחק בני טובע מי יקיים מאמרך על מי יתייחד שמך?
 אמר לו הקדוש ברוך הוא: חייך, שעל ידך יתייחד שמי בעולם,
 מיד גער הקדוש ברוך הוא את המעין ויבש הנהר ועמדו ביבשה.
 מה עשה השטן אמר לאברהם: "וְאֵלֵי דָבָר יִגְנָב" (איוב ד, יב) כך שמעתי מאחורי הפרגוד, השה לעולה ואין יצחק לעולה.
 אמר ליה: כך ענשו של בדאי שאפילו אומר אמת אין שומעין לו.

14. כיצד יש לפרש מדרש זה? מיהו השטן הנזכר במדרש? היעזר בדבריה של נחמה ליבוביץ.

☒ **נחמה ליבוביץ, עיונים בספר בראשית, עמ' 139**

מה משמעות דברי חז"ל אלה? כמו בהרבה מקומות כן גם במקומנו אין השיחה המתנהלת בין שניים אלא פרוייקטציה (השלכה) לחוץ, לעולם המוחש, של מה שמתנהל בפנים, בעולם המחשבה. אותו שטן בדמות זקן - אינו אלא קול לבו של אברהם ההומה בו באותם שלושה ימים. אחת לאחת קמים ספקותיו ומתייצבים לעומתו, ומשמיעים קולם - קול השטן.
 מדבר קול הרגש האבהי: "בן שניתן לך למאה שנה..."
 מדבר קול המוסר: "למחר יאמר לך: שופך דם אתה!"
 "כיון שראה שלא קיבלו ממנו, הלך ונעשה לפנייהם נהר גדול". מהו זה?
 זהו אותו המכשול האובייקטיבי העומד על דרכך ואתה יכול להיאחז בו. "רציתי אך לא יכולתי, מנעוני מסיבות בלתי תלויות בי" - זהו המכשול הטכני שעומד פתאום על דרכי. בדברי חכמינו הוא מכשול טבעי - הנהר המפסיקני בדרכי. (בספרות בת זמננו אלה הם אמצעי התחבורה, האוטובוס שאיחרתיו...) באמת רציתי ללכת ולמלא חובתי, אך מה אעשה? מן השמים מעכבים. וכי יכול אברהם ללכת אל הר המוריה אם נהר מפסיק את דרכו?
 מי שבאמת רוצה ומי שאמר לכל דברי השטן "על מנת כן", ייכנס גם לנהר עד ברכיו, עד צווארו. אין הנהר ואין שום מכשול מונע ממנו מלשמוע בקול ה'.

☒ **ה"הנני" השלישי**

ראינו שההתלבטות של אברהם כיצד לפעול רמוזה במקרא ע"י הסתירה במילה "הנני" שאותה אומר אברהם הן ל-ה' והן לבנו יצחק. ההתלבטות הזו נמשכת עד הרגע האחרון, ברגע האמת אברהם מחליט להישמע ל"הנני" שאמר לה', ולדחות את ה"הנני" שאמר לבנו יצחק. אך אז הקב"ה מתגלה אליו ופותר את הסתירה האיומה הזו בעזרת ה"הנני" השלישי. בבחינת "שני כתובים המכחישים זה את זה עד שיבוא הכתוב השלישי ויכריע ביניהן":

וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת יְדֹ

וַיִּקַּח אֶת הַמֵּאֲכָלֶת לְשַׁחֵט אֶת בְּנוֹ.

וַיִּקְרָא אֵלָיו מִלְאֲדָה ה' מִן הַשָּׁמַיִם

וַיֹּאמֶר: אַבְרָהָם אַבְרָהָם

וַיֹּאמֶר: הַנְּנִי

וַיֹּאמֶר: אֵל תִּשְׁלַח יְדֶךָ אֶל הַנְּעַר וְאֵל תַּעַשׂ לוֹ מֵאוּמָה

כִּי עֲתָה יְדַעְתִּי כִּי יִרְאֵה אֱלֹהִים אֶתְּהָ וְלֹא חִשְׁבָה אֶת בְּנֶךָ אֶת יְחִידְךָ מִמֶּנִּי.

(בראשית כב, י-ב)